

**Tervezet a
KORTÁRS MŰVÉSZETELMÉLETEK
szabad bölcsészeti BA-előadáshoz és a kapcsolódó szemináriumokhoz**

**A tervezetet kidolgozta: Dr. Sajó Sándor
ELTE BTK Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet**

A szabad bölcsészeti BA-bemenet esztétika szakirányába tartozó előadás huszadik századi művészetelméleteket tárgyal, bevezető jelleggel.

Mindegyik előadás egy-egy szerző köré épül ugyan, de nem egy adott életmű ismertetésére törekszik, hanem arra, hogy a tárgyalt problémákra adott más lehetséges válaszokat is bemutasson. Az előadás ugyanakkor nem annyira történeti, mint inkább probléma-centrikus lesz.

A hangsúly a fenomenológiai és hermeneutikai indíttatású művészetelméletekre kerül, de az előadás tárgyalja az „analitikus” művészetfilozófiát is.

A kurzus a középpontba állított művek megértéséhez szükséges, általuk ismertnek feltételezett filozófiai, esztétikai és más társadalomtudományok alá sorolható elgondolásokra is kitér. Így például az analitikus művészetfilozófia kapcsán szóba kerülnek bizonyos alapvető logikai fogalmak is, melyek nélkül ezek a szövegek nem érthetőek.

A négy kreditet érő előadás teljesítése zárthelyi dolgozattal vagy kollokviummal történhet, a teszt ill. a vizsga tételei az alábbi tematikai vázlat egyes pontjai lesznek. Az előadáshoz egyenként három kreditet érő, házi dolgozattal vagy szóbeli beszámolóval teljesíthető szemináriumok kapcsolódnak, amelyekből a hallgatók szabadon választhatnak egyet, hogy ilyen módon az átfogó képzésen belül behatóbban foglalkozzanak valamely szerzővel vagy témával.

A kurzus felépítése és vázlatos tematikája

1. előadás

Lukács: „Heidelbergi esztétika”

Lukács korai, de csak halála után megjelent művészetelmélete. Kettős inadekváció, a félreértés központi fogalma (Popper Leó). A művészet „fenomenológiája”. Összevetés a későbbi marxista esztétikájával. Hegel, Simmel, Weber, Fiedler, Bloch.

2. előadás

Benjamin művészetfilozófiája

A művek sokszorosíthatóságának következményei. A befogadás átalakulása. Művészetipar. A Frankfurti Iskola (Adorno, Horkheimer).

3. előadás

Ingarden: az irodalmi műalkotás fenomenológiája

Fenomenológia a művészetelméletben. Ingarden mint Husserl-tanítvány. A husserli fenomenológia alapjai. Ingarden elmélete: a műalkotás rétegei. Nicolai Hartmann, Eugen Fink.

4. előadás

Panofsky: A jelentés a vizuális művészetekben

A jelentés vizsgálata a képzőművészetben. A művek jelentésrétegei: preikonográfia, ikonográfia és ikonológia. Wölfflin. Warburg.

5. előadás

Heidegger: A műalkotás eredete

A Lét és idő bevezető jellegű tárgyalása, az alap gondolatok ismertetése.

A dolog-fogalmak vizsgálata és elvetése. Az anyagi alap kérdése. Az igazság heideggeri értelmezése. Elrejtettség, működés, föld és világ.

6. előadás

Gadamer: Igazság és módszer

„Univerzális hermeneutika”. Alapfogalmak újraértelmezése. A hagyomány működése.

Hatástörténeti tudat. Megértés, értelmezés, alkalmazás hármassága. A hermeneutikai kör. A játék.

A szép aktualitása. Elemzés. Dilthey, Husserl, Heidegger.

7. előadás

Jauss: befogadás-esztétika

Recepció-esztétika. Irodalomelmélet és irodalomtörténet. Konkretizálás. Iser. A reader/response elmélet. Horizontváltás.

8. előadás

Sartre és a képzelet problémája

A képzelet fenomenológiai elemzése a korai Sartre-nál. Intencionalitás. Bevezető jellegű ismertetés *A lét és a semmi*-ről. Sartre irodalom-felfogása (*Mi az irodalom?*). Jean-Luc Nancy.

9. előadás

Merleau-Ponty: filozófia és művészet, észlelés és képzelet viszonya

Nyelv és gondolkodás, nyelv és tapasztalat, interszubjektivitás. Vad lét, összefonódás, kiazmus. Irodalom és képzőművészet viszonya. A perspektíva mint konvenció (Panofsky). Fiedler, Sartre, Malraux.

10. előadás

Ricoeur filozófiája: metafora, idő és elbeszélés

Fenomenológia és hermeneutika. Metafora-elmélet. Elbeszélés és időtapasztalat viszonya. A referencialitás rehabilitálása, a strukturalizmussal szemben. Narratív identitás. MacIntyre, David Carr.

11. előadás

Derrida dekonstrukciója

Fenomenológia-kritika a korai könyvekben. A jelenlét-metafizika és a logocentrizmus bírálata. Jel és jelentés. Az értelmezés lezáratlansága.

Paul de Man. Rorty.

12. előadás

Danto művészetfilozófiája

Analitikus művészetfilozófia. A művészet-definíció és egy átfogó művészetelmélet igénye és lehetősége. Azonosítás és értelmezés. A művészet kisémmizésének koncepciója.
Richard Wollheim. Nelson Goodman művészetelmélete. George Dickie és a művészet intézményi elmélete. Shustermann neo-pragmatista művészetfelfogása.

Az előadáshoz kapcsolódó lehetséges szemináriumok

A tárgyalt szerzők munkáit és a felvetett problémákat tárgyaló szemináriumok.

Bibliográfia

Az előadások kiinduló témájául szolgáló irodalom

- Lukács György: *A heidelbergi művészetfilozófia és esztétika. A regény elmélete*, Magvető, Budapest, 1975.
- Lukács György: *Az esztétikum sajátossága*, Magvető, Budapest, 1965.
- Walter Benjamin: *Kommentár és prófécia*, Gondolat, Budapest, 1969.
- Walter Benjamin: *Angelus novus*, Magyar Helikon, Budapest, 1980.
- Walter Benjamin: „A szirének hallgatnak”, Osiris, Budapest, 2001.
- Roman Ingarden: *Az irodalmi műalkotás*, Gondolat, Budapest, 1977.
- Roman Ingarden: „Az esztétikai tapasztalat ismeretelméleti vizsgálatának alapelvei”, in: Bacsó Béla szerk.: *Az esztétika vége - vagy se vége, se hossza*, Ikon, Budapest, 1995.
- Erwin Panofsky: *A jelentés a vizuális művészetekben*, Gondolat, Budapest, 1984.
- Martin Heidegger: *Lét és idő*, Gondolat, Budapest, 1984.
- Martin Heidegger: *A műalkotás eredete*, Európa, Budapest, 1988.
- Hans-Georg Gadamer: *Igazság és módszer*, Osiris, Budapest, 2003.
- Hans-Georg Gadamer: *A szép aktualitása*, T-Twins, Budapest, 1994.
- Hans Robert Jauss: *Recepcióelmélet – esztétikai tapasztalat – irodalmi hermeneutika*, Osiris, Budapest, 1997.
- Maurice Merleau-Ponty: *A filozófia dícsérete*, Európa, Budapest, 2004.
- Maurice Merleau-Ponty: „A közvetett nyelv és a csend hangjai”, in: Bacsó Béla szerk., *Kép, fenomén, valóság*, 142-178. (franciául: *Signes*, 1960, 49-105.)
- Maurice Merleau-Ponty: „A szem és a szellem”, in: Bacsó Béla szerk.: *Fenomén és mű*, Kijárat, Budapest, 2002, 53-77. (franciául: *L'oeil et l'esprit*, Gallimard, Paris, 1964.)
- Jean-Paul Sartre: *L'imaginaire*, Gallimard, Paris, 1986. (magyarul részlet: „A kép intencionális szerkezete”, in: Bacsó Béla szerk.: *Kép, fenomén, valóság*, Kijárat, Budapest, 1997, 97-142.)
- Jean-Paul Sartre: *L'imagination*, Quadrige-PUF, Paris, 2003.

- Jean-Luc Nancy: *Le Regard du portrait*, Galilée, Paris, 2000.
- Paul Ricoeur: *La métaphore vive*, Seuil, Paris, 1975.
- Paul Ricoeur: *Temps et récit I-III.*, Seuil, Paris, 1983-1985.
- Paul Ricoeur: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*, Osiris, Budapest, 1999.
- Jacques Derrida: *De la grammatologie*, Minuit, Paris, 1967
- Jacques Derrida: *L'écriture et la différence*, Seuil, Paris, 1967.
- Jacques Derrida: *Marges de la philosophie*, Minuit, Paris, 1972.
- Jacques Derrida: *La vérité en peinture*, Flammarion, Paris, 1978.
- Arthur C. Danto: *A közhely színváltozása*, Enciklopédia, Budapest, 1996.
- Arthur C. Danto: *Hogyan semmizte ki a filozófia a művészetet?* Atlantisz, Budapest, 1997.

Az előadások témájához kapcsolódó további irodalom

- Bacsó Béla szerk.: *Az esztétika vége - vagy se vége, se hossza*, Ikon, Budapest, 1995.
- Bacsó Béla szerk.: *Kép, fenomén, valóság*, Kijárat, Budapest, 1997.
- Bacsó Béla szerk.: *Fenomén és mű*, Kijárat, Budapest, 2002.
- David Carr: *Time, Narrative, and History*, Indiana UP, Bloomington/Indianapolis, 1986.
- Jacques Derrida: *La voix et le phénomène*, PUF, Paris, 1967.
- George Dickie: *Art and the Aesthetic: An Institutional Analysis*, Cornell UP, Ithaca, N.Y., 1974.
- Wilhelm Dilthey: *A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban*, Gondolat, Budapest, 2004.
- Konrad Fiedler: *Művészeti írások*, Kijárat, Budapest, 2005.
- Michael Fried: *Art and Objecthood*, UCP, Chicago, 1998.
- Arnold Gehlen: *Kor-képek*, Gondolat, Budapest, 1987.
- Ernst Gombrich: *Art and Illusion*, Phaidon, London, 2003.
- Nelson Goodman: *Languages of Art: An Approach to a Theory of Symbols*, Indianapolis: Bobbs-Merrill, 1968. 2nd ed. Indianapolis: Hackett, 1976.
- Max Horkheimer, Theodor W Adorno.: *A felvilágosodás dialektikája*, Gondolat-Atlantisz, Budapest, 1990.
- Alasdair MacIntyre: *Az erény nyomában*, Osiris, Budapest, 1999.
- Paul de Man: *Esztétikai ideológia*, Janus/Osiris, Budapest, 2000.
- Paul de Man: *Az olvasás allegóriái*, Ictus Kiadó és JATE Irodalomelméleti Csoport, Szeged, 1999.
- Maurice Merleau-Ponty: *Phénoménologie de la perception*, Gallimard, Paris, 1945.
- Maurice Merleau-Ponty: *Le visible et l'invisible*, Gallimard, Paris, 1964.
- Maurice Merleau-Ponty: „Le doute de Cézanne”, in: *Sens et non-sens*, 15-51. (magyarul részlet: „Cézanne kételye”, *Enigma* 1996/3, 76-90.).
- Maurice Merleau-Ponty: *A filozófia dícsérete*, Európa, 2005.

- Peter J. McCormick: *Modernity, Aesthetics and the Bounds of Art*, Cornell UP, Ithaca and London, 1990.
- Jean-Luc Nancy: *Le Regard du portrait*, Galilée, Paris, 2000.
- Richard Rorty: *Philosophy and the Mirror of Nature*, Princeton: Princeton UP, 1979.
- Richard Rorty: *Consequences of Pragmatism*, Minneapolis: U of Minnesota P, 1982.
- Richard Rorty: *Contingency, Irony, and Solidarity*, Cambridge: Cambridge UP, 1988.
- Jean-Marie Schaeffer: *L'art de l'âge moderne: l'esthétique et la philosophie de l'art du XVIIIe siècle à nos jours*, Gallimard, Paris, 1992.
- Richard Shusterman: *Pragmatista esztétika*, Kalligram, Pozsony, 2004.
- Ernst Tugendhat: *Vorlesungen zur Einführung in die sprachanalytische Philosophie*, Suhrkamp, 1976.
- Ludwig Wittgenstein: *Filozófiai vizsgálódások*, Atlantisz, Budapest, 1992.
- Richard Wollheim: *Art and Its Objects*, CUP, 2000.
- Heinrich Wölfflin: *Művészettörténeti alapfogalmak*, Corvina, Budapest, 1969.